

Prof. Dr. Selçuk UYGUN*

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Müfredat Çalışmaları Hakkında Sorular ve Cevaplar

Kamuoyuna duyurulduğu üzere Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın yürüttüğü Türkiye Yüzyılı Modeli Müfredat çalışmalarına ilişkin dosyalar, *https://ttkb.meb.gov.tr/www/turkiye-yuzyili-maarif-modeli-yeni-mufredat-taslagi-kamuoyunun-gorusune-acildi/icerik/598* uzantılı adresinden yayınlandı (26.04.2024).

Buradaki duyuru da "bir haftalık askı sürecinin ardından "***Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli***", *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca son eleştiri, görüş, öneri ve paylaşımlar doğrultusunda revize edilecek ve son şekline ulaşacak*" denmiştir. Ancak bu süre daha sonra biraz daha uzatılmıştır. Tasarıların tanıtımında "bir yıllık değil 10 yıllık çalışma sürecinin ürünü" olarak değerlendirilen müfredat çalışmaları için 20 kadar çalıştay düzenlendiği, 700'ün üzerinde öğretmenin ve 260 akademisyenin görev aldığı ve ayrıca bazı paydaşların da görüşlerinin alındığı belirtilmiştir. Ama bunlar hakkında ayrıntı verilmemiştir. Akademisyen olarak kimlerin görev aldığını da bilmiyorum. Bunlar, belki öğrenilebilir. Ama tasarılar üzerinden değerlendirme yapma belki de daha doğru olabilir. Müfredat çalışmaları hakkındaki genel bir değerlendirme yapmak yerine bazı soru ve cevaplar üzerinden görüş ve önerilerimi paylaşmak isterim.

-Yeni müfredat çalışmalarını adlandırırken ilk olarak "eğitim" sözcüğü varken niçin "maarif" kelimesi tercih edilmiş olabilir?

- Bakanlığın "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" başlığı oldukça dikkat çekicidir. Bu kavramların kullanımında siyasi çağrışımlar da hissedilebilir. Konunun bu boyutuna girmeden "maarif" sözcüğünün eski bir kullanım olduğu söylenebilir. Arapça, "**arefe**" kelimesinden türetilmiştir. Kısaca "**bilgi ve bilmek**" kavramlarıyla ilintili bir kelimedir. Bilene de "ârif" derler. Bu sözcük, Tanzimat sonrası eğitimin modernleşmesi sürecinde geleneksel eğitim sisteminden modern eğitim sistemine geçişte bir kavram olarak sıklıkla kullanılmıştır. 1857'de kurulan "Maarif-i Umûmiye Nezâreti", 1869'da ilk defa çıkarılan "Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi" gibi adlandırmalarda olduğu gibi eğitim işleri hep "maarif" kavramı üzerinden adlandırılmıştır. Türk eğitim tarihinde bu kavramın yanı sıra "edeb", "terbiye" gibi kavramların da geçmişte kullanımı söz konusudur.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, özellikle 1930'lardan sonra öz veya arı Türkçecilik hareketlerinden sonra veya dilde sadeleşme politikaları ile birlikte eğitimle ilgili bazı kavramların da değişimine gidilmiştir. Örneğin "maarif" yerine, kökeni Moğol'ca olduğu iddia edilen "**eğitim**" sözcüğünün kullanıma sokulduğu söz konusudur. Ama bugün bizler artık "eğitim" sözcüğünü yaygın olarak kullanıyoruz, ben bu kullanımda da bir sorun görmüyorum. Ama yeni hazırlanan müfredatlarda "maarif" sözcüğünde ısrar edilmesinin nedeni, geçmişle gelecek arasında bir köprü kurmanın ancak bu kavram ile mümkün olabileceğini düşünmüş olabilirler. Çünkü müfredat çalışmalarında da belirtildiği üzere müfredatların, mazi ile irtibatının kesilmemesi, madde ile mânanın ayrılmaması ve bütünleşik bir müfredat çalışmasının kaçınılmazlığı gibi konulara dikkat çekilmektedir.

Bu noktada eğitimi bir "maarif davası" olarak gören felsefe alanında ilk doktoralı eğitimci ve Anadoluculuk hareketinin önemli temsilcilerinden ve muhafazakâr bir aydın olarak bilinen Nurettin Topçu'nun görüşleri, sanki bu müfredatta dikkate alınmış gibidir. Nurettin Topçu, "*mazisiz bir mektep ve gelecek olmaz*" demiş ve bu işe öncelikle "kavramlar" üzerinden başlanılması gerektiğine dikkat çekmiştir.

* Akdeniz Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

- Müfredatların hazırlanması, paydaş görüşlerinin alınması ve bir an önce yürürlüğe konması konularında yaklaşımlar müfredat geliştirme çalışmaları açısından nasıl değerlendirilebilir?

- "Öğretim Programları Ortak Müfredatı" 110 sayfa, "Okulöncesi Müfredatı" ekleriyle birlikte 392 sayfadır.

Diğer öğretim kademeleri için hazırlanan tasarıların sayfa sayıları ve tek tek müfredatlar incelenecek olursa, tanınan bir haftalık süre çok kısadır. Bunun için 6 ay inceleme ve bir 6 ayda görüş ve önerilerin analizinin yapılarak müfredatlara yansıtılması için süre tanınmalıydı. Çünkü tanıtımlarda "Türkiye Yüzyılı Müfredat Modeli" olarak bu tasarılar reform niteliğinde bir çalışma ürünü olarak sunulmaktadır. Oysa öte yandan müfredat çalışmalarının, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda belirtilen Genel Amaçlar ve belirlenen ilkeler çerçevesinde hazırlandığı belirtilmektedir.

İster reform ister yenileme çalışması olsun, müfredat çalışmalarında temel ilke, bu çalışmaların zaman sınırlamasına heba edilmemesi gerektiğidir. Gerçekten müfredat modeliyle ilgili oldukça sistematik bir çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışma ürünleri pilot olarak uygulandıktan ve başarılı olacağına ilişkin araştırma sonuçları yayınlandıktan sonra tüm eğitim kademelerinde yaygınlaştırılmalıdır. Örneğin ilkokulların süresi 4 yıl mıdır, 1. sınıftan 4. sınıfa kadar 4 yıl, geliştirilen müfredat seçilen pilot okullarda uygulanmalı ve ondan sonra Türkiye geneline yaygınlaştırılmalıdır. 1968 Müfredatı bu şekilde yapılmıştır; bu yol ve yöntem ise, müfredat geliştirme ve uygulama süreçleri için en uygun olanıdır. Diğer türlü öngörülemeyen sorunlarla karşılaşılabilir.

- Bu tasarılar ile müfredatların sadeleştirildiği iddia ediliyor. Müfredatların sadeleştirilmeye ihtiyacı var mıdır?

- Genel olarak bizim müfredatlarımızın çok yoğun bilgi odaklı olduğunu söyleyebilirim. Biz, bir alan uzmanı gibi her konuda çocuklara bilgi yüklemek arzusuyla müfredatlarımızı oluşturduk. Her defasında, müfredatların içerik yoğunluğundan söz ettik, bu durumu eleştirdik; ama yine yoğun bilgi aktaran müfredatlar yapmaktan da geri duramadık.

Yeni müfredat çalışmasında da konularda bir sadeleştirmeye gidildiği söyleniyor. Ama bu, yalnız bazı konuların çıkarıldığı bir iş olarak görülmemelidir. Sadeleştirme, öğrencinin ilgi ve ihtiyacını temel alan konular ve öğretim kademelerinin amacına uygun olarak yapılabilir. Müfredatlardan bazı konuların çıkarıldığı söylense de hazırlanan müfredatların çok da sade olduğu söylenemez.

Yeni müfredat tasarılarında genelden özele sıralanan kazanım bilmecesi ve yoğunluğu, işin uzmanlarını bile yorduğu söylenebilir. Bu müfredatın en çok dikkatimi çeken yönü, *bilgi-beceri, değer* ve *eylem* dengesini kurma çabasıdır.

Ne yazık ki bizim insanımız çok biliyor, ama bildiği ile amel etmiyor. Bu yönüyle geçmiş ve günümüzdeki okullarımız, köy enstitüleri gibi bazı kurumlar hariç, eleştirilebilir. Okullarımızda çocuklara bazı şeyleri bilgi olarak öğretebiliyoruz artık. Ama bu öğrettiklerimiz, onları eğitmiyor ve bilinenler yaşantıya geçirilemiyor.

Hazırlanan yeni programlarda erdem, değer, yaşantı, yaratıcık gibi kavramlar vurgulanmaktadır. Bunlara ilişkin kazanımların nasıl gerçekleştirileceği program tasarılarında sistematik olarak anlatılsa da uygulanabilirliği anlatıldığı kadar kolay olmayabilir.

- İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin müfredattaki yeri nedir?

- 12. sınıflarda okutulması planlanan İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin müfredatında, 4 ünite bulunmaktadır. Bu üniteler, "Modern Türk Devletinin Doğuşu", "Türk İnkılâbı ve Atatürkçülük", "II. Dünya Savaşı'ndan Küreselleşme Sürecine Türkiye" ve "Okul Temelli Planlama" şeklindedir.

Belki son iki ünite de öğrencilerin ilgileri, bilgileri ve merak ettikleri konular kapsamında başka konularda müfredatın içeriğinde yer alabilir. Ama genel olarak 34 sayfalık bu müfredatta, geçmiş ve mevcut ders müfredatına göre konuların oldukça dar tutulduğu iddia edilebilir. Bu yönüyle müfredatın geçmiş ve mevcut müfredatlardan farklı olarak epey yeni bir yapıya da evrildiği görülmektedir.

- Müfredatlarda din derslerinin yoğunlaştırılması ve diğer derslerle bütünleştirilmesi gibi bir durum söz konusu mudur?

- Hazırlanan müfredatlar arasında "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" müfredatında bu ders, İlkokul ve Ortaokul 4,5,6,7 ve 8. sınıflarda gözükmektedir. Ayrıca Ortaöğretim kurumlarında 9,10,11 ve12. sınıflarda yer almıştır. Ortaokul ve Ortaöğretim Kurumlarında "Peygamberimizin Hayatı", "Kur'an- Kerim" dersleri 9,10,11 ve 12. sınıflarda seçmeli ders olarak müfredatı hazırdır.

Resim, Müzik, Beden Eğitimi gibi derslerin müfredatlarına, paylaşılan müfredatlar arasından rastlamazken bu müfredatların hazır ve geniş yer verilmesi oldukça manidardır. Öğretim Programları Ortak Müfredatı'nda öğrenme yaşantılarının "köklerden geleceğe", "sosyal-duygusal öğrenme", "erdem-değer-eylem", sistem okuryazarlığı" ve "beceri örgüsü" temelli olacağı; bilgi ve becerilerin kazanımında zihinsel, sosyal-duygusal, fiziksel, ahlâkî boyutları içeren bütüncül bir yapı oluşturarak bireylerde karakter ve kişilik yönünden dengeli bir insan yetiştirmek amaçlandığı vurgulanmıştır. Bu çerçevede bütün ideolojilerin üstünde evrenselle bütünleşen millî bir şahsiyet programların ortak amacı olarak düşünüldüğü belirtilmiştir.

Ancak burada manevi reflekslerin program vurgu ve içeriğinin belirlenmesinde etkili olduğu söylenebilir. **Manevi refleks** dediğim şey din, dolayısıyla İslâm'dır.

Türk eğitim tarihinde bir ara eğitim politika ve uygulamalarında İslâmi değerleri dışlayan aşırı pozitivist ve katı lâikçi yaklaşımlara nazire yaparcasına bu öğe, biraz daha öne çıkarılmıştır sanki. Aslında her ikisi de eleştirilebilir. Din, dolayısıyla çoğunluk için İslâm dini, bu toplumun sosyal ve kültürel gerçekliğidir.

Dini değerleri, millî; millî değerleri ise İnsani değerlerden ayıramazsınız. Müfredatlarda millî ve insani değerlerle yeniden manevi değerlerin bütünleştirilmesi amaçlanırken İslâmi değerlere biraz fazla gönderme yapıldığı da söylenebilir. Bu noktada sentezi veya kaynaştırmayı oluşturacak denge konusunda daha dikkatli olunmalıdır.

Dini değerleri dışlayan katı lâikçi anlayış ne kadar yanlış ise, ideolojik temelli İslâmcı anlayışı çağrıştıran yaklaşımlar da o kadar yanlış olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri, din ve vicdan özgürlüğünü garantileyen lâikliktir. Bu noktada Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde farklı din ve kültürlere ilişkin ünitelere yer verilse de, bunlar yeterince açıklayıcı değildir, tatmin edici bulunmamaktadır. Bir de programların örtük yönü dikkate alındığında Türk-İslâm sentezci veya İslâmcı ideolojilerin tesiri altında bir müfredat oluşturulduğuna ilişkin eleştiriler de gelebilecektir.

Olası bu tür eleştirilere karşın müfredat açıklamalarında dikkatli bir dil de kullanılmıştır. Örneğin, millî ve manevi değerlerin yaşandığı "Huzurlu Aile ve Toplum", "Huzurlu İnsan" vb. başlıklar altında değerlere yer verilirken "çatı değer" olarak "saygı", "sorumluluk", ve "adalet" temele alındığı belirtilmiştir. Ama yine de kullanılan bu dil, müfredatlara yöneltilen bu yöndeki eleştirileri bertaraf etmeye yetmeyecektir.

Okullarda din derslerine girecek öğretmenlerin sayısı az olduğu için bazen cami imamları da görevlendirme ile bu derslere sokulmaktadır. Bu da ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü bu derslere giren imamların pedagojik formasyonları olmayabilmektedir. Bu eksiklik, derslerin amaçların gerçekleşmesine engel olduğu gibi daha başka eleştiri ve sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu konuda sadece seçmeli din dersleri için değil, diğer seçmeli dersler için köklü çözümler üretilmek zorundadır.

Programda madde-mâna, nefis-vicdan, insan-toplum, zaman-mekân dengesini gözeten bütüncül bir eğitim anlayışı ileri sürülmüştür. Bu da aslında başarılabilirse doğru bir yaklaşımdır.

Bizim toplumumuzda zaman zaman halk-aydın ayrışımı veya çatışması, kültür yozlaşması veya yabancılaşması, yabancı hayranlığı, pozitivist-maneviyat çatışması veya din adamı-bilim adamı ikilemleri oluşmuştur. Bu ikilemler bazen insanımızı ve hatta toplumu bunalıma da sokmuştur. Bu sorunların çıkmasında madde ile mânayı birleştiremeyen, din ile bilimi uzlaştıramayan eğitim politika ve uygulamalarının etkisi vardır. Bu ikiliklerin de giderilmesinin artık vakti gelmiştir.

Ancak hazırlanan müfredatlar böyle bir perspektif oluştursa da bunun kazanımı çok da kolay değildir. Artık, müfredatlarda dersler birbirini tamamlar nitelikte olmalıdır.

Din dersinde dindarlık, fen dersinde ateistlik aşılayan söylem ve içeriklerden kurtaran bir müfredat, insan kişiliğinin oturması ve toplumsal his ve fikir birlikteliğinin sağlanması adına elzemdir. Bu müfredat, bunu sağlayabilir mi? Müfredatın böyle bir amacı olsa da, denememiş bir müfredat için kesin bir şey söylemek oldukça güçtür. Bugüne kadar müfredatlar, her zaman çerçeve niteliğinde hazırlandığı iddia edilse de, genelde merkezi otorite tarafından biçimlendirici niteliktedir. Yeni hazırlanan müfredat tasarılarının da bu özellikten kendini arındırdığı yönünde bir değerlendirme yapmak oldukça güçtür.

Müfredatlar üzerinden daha başka sorular üzerinde başka konularda değerlendirmeler yapılabilir. Ancak bu kadarıyla yetinmekte fayda vardır.

Sonuç olarak; bu görüş ve değerlendirmelerimden sonra öncelikle şu önerilerde bulunabilirim:

- Müfredatları güncelleştirmek, geliştirmek doğru bir yaklaşım olmakla birlikte reform niteliğinde bir müfredat sunumu doğru değildir.

- Yeni bir model olarak sunulan müfredatlarda mutlaka tüm öğretim kademelerinde çıktılarının görüleceği pilot uygulamalara yer verilmelidir.

- Uzman bir ekip tarafından oldukça sistematik bir müfredat tasarlandığı gerçeği, müfredatın başarısı için yeterli değildir. Müfredatlar, en iyi öğretmenlerin elinde hayata geçirilebilecektir.

Bu müfredat modelini program uzmanlarının bile anlaması, bir zaman alacaktır.

Modelin öncelikle program uzmanları tarafından etraflıca çözümü, değerlendirilmesi, anlatılması ve işlevselliği için de Eğitim Fakültelerinde okuyan öğretmen adaylarının bu modelde eğitim amaç, içerik, süreç ve değerlendirme etkinlikleri konusunda teorik ve pratikte bilgi ve beceri sahibi olarak eğitim-öğretim görmeleri de göz ardı edilmemelidir.

Yani müfredatın uygulanması için iş başındaki öğretmenleri toplu seminerlere alarak bu açığı kapatmak mümkün değildir.

Müfredatlar için önce öğretmenler yetiştirilmelidir. Çünkü her müfredat öğretmenin elinde hayat bulacaktır.

Öğretmenler, sistemde müfredatların pasif uygulayıcıları değil, aktif katılımcıları olmak durumundadır. Yeni bir müfredat modeli olarak sunulan müfredatların başarısı, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde olduğu kadar hizmet öncesi eğitimleri ve kendilerine tanınan makul süre ve yatkınlıkları ile de yakından ilgilidir.